

I mars 1994 hade vi lov från skolan men jag stannade kvar i Kigali med några vänner. Jag jobbade vid skolans verkstad som tillhörde skolan och drog in tillräcklig för mat och lite fickpengar. Eftersom vi inte hade någon telefon hade jag inte mycket kontakt med familjen hemma förutom enstaka brev som jag skickade via postkontoret. Jag skrev att jag saknade dem och att jag var orolig för att kriget skulle nå vår hemstad. Jag skrev om livet i Kigali som faktiskt gick ganska bra och min framtid som präst. I slutet av lovet bad jag om lov att åka hem och titta till mina föräldrar och också hämta några grejer som jag behövde för nästa termin. Det var meningen att undervisningen skulle dra igång igen 10 april, en måndag, och de som bodde utanför Kigali var tvungna att vara närvarande från och med dagen innan.

När jag kom hem till min familj sent på kvällen 6 april var far hemma med några av mina syskon medan mamma och min lillasyster hade åkt till mormor i Muhura. Nästa morgon bröt det rwandiska kriget och folkmordet ut, i och med att president Habyarimanas flygplan sköts ner. Hela landet var i chock och skräck. På morgonen 7 april hörde vi på radion att presidenten hade dödats av tutsierna och att folk avrättades från att lämna hemmet eller den plats de befann sig på. Folk undrade vad som var på gång eftersom landet redan var i krig mot de så kallade rebellerna. Det var alldeles för rörigt för att någon skulle kunna resa men tack och lov lyckades min mamma och syster ta sig hem på något vis. De var bekanta med både vägen och människorna längs den efter alla gånger vi gått fram och tillbaka till mormor och andra släktingar.

Far oroade sig förstås över familjen. Han fick inte gå ut och han väntade på nya ordrar från distriktets ledning, som i sin tur inte heller visste vad han skulle göra utan också väntade på signaler från högre ort. Far oroade sig också att han var misstänkt för att vara en del av den grupp som förgjort presidenten, en rädsla som

grundades i flera saker: Först och främst var han inte engagerad i eller medlem i något politiskt parti, vilket gjorde det svårt att säga vilken sida han var på. Dessutom hade han många vänner som var emot regeringen och eftersom han flyttat så mycket kunde folk inte placera honom. I det spända läget räckte det med att säga någons namn för att den personen skulle bli dödad eller fängslad. Knappast någon vi kände gick säker. Vi blev allt mer isolerade eftersom vi ansågs tillhöra tutsierna och snart skulle dödas.

Far gick ut oftare och kom hem senare än vanligt. Han försökte förklara vad som försiggick men vi förstod ändå inget. Vi var i Gituza, tolv mil från Kigali där planet hade skjutits ner, och bara en eller två mil bort från rebellernas läger. Det var svårt att säga exakt var och när avrättningarna ägde rum för det var precis överallt. Små, lokala grupper hade gått ihop i olika områden och det var de här grupperna som åkte omkring och hade ihjäl folk helt skoningslöst. Kriget hade startat för fyra år sedan och paradoxalt nog innebar folkmordet både ett avbrott och en intensifiering. Det var en enda röra. Man visste inte vem som var vem och vem som var på samma sida som vem. Men vi var glada att se vår mamma och syster i livet igen och satte oss tillsammans för att be trots att det svävade ett svart moln ovanför oss. En person saknades nämligen: min syster Janvière hade inte kommit hem på skollovet utan var kvar i skolan. Ingen visste var hon var eller hur vi skulle kunna få tag på henne. Hon var ensam i Guds händer.

Snart efter att min mamma och syster kommit hem packade vi några få förnödenheter och gav oss av. Med oss hade vi våra kor. Alla var på språng, bokstavligt talat, för sina liv. Vi vandrade dag och natt, vi tog genvägar genom skogar och snår. Vi bar det vi hade, ofta på huvudet. Med oss kom våra kor, getter och höns och dessutom våra cyklar, som vi ledde packade med väskor. Spädbarn, inklusive min yngsta syster Prisca, hade vi i knyten på ryggen. Vi lämnade byn tillsammans med några grannar och mötte andra under resans gång. Vi hade ingen plan, ingen hade någon plan.

En dag råkade jag gå lite fortare än de andra och hamnade ganska långt från mina föräldrar. Plötsligt blev jag ikappsprungen av ett gäng *Interahamwe*, ”de som slåss tillsammans”, en milis med uppdrag att ha ihjäl vem som helst som kunde tänkas vara regeringens fiende. Det var uppenbart att de tänkte döda mig, det såg ut som om ville sätta tänderna i mig. Med sig bar de hemgjorda vapen: *umupanga* (machete) och spikklubbor. Två av tre hade gevär och granater fästa i bältet.

Mitt bland krigarna såg jag en man som familjen faktiskt kände. Han var med i en grupp som dansade *Intore* i vår by och han hade till och med varit hemma hos oss en gång. Han märkte att jag upptäckt honom men varje gång jag tittade på honom vände han sig bort. Jag förstod att jag inte borde säga något men fortsatte titta på honom tills han slog till mig. Hårt. Jag svimmade av.

Några minuter senare vaknade jag upp av att jag blev påpucklad, nu av hela gänget. Till slut drog Intoredansaren upp mig och släpade in mig i skogen med pangan mot strupen på mig. Han signalerade till de andra att han tänkte döda mig, men i det ögonblick vi kom in i skogen sade han åt mig att ge mig av därifrån och springa så snabbt jag kunde. Han berättade var hans familj skulle kunna gömma mig och sedan undrade han var mina föräldrar var. Längre ner på vägen sade jag och satte av. Så småningom kom jag fram till hans hem och där fick jag senare sällskap av mina föräldrar och syskon. Exakt hur vet jag inte.

Det var tyvärr inte en plats där vi kunde stanna länge då dansaren visste att hans eget hem inte var ett tryggt gömställe. Han ville inte att de andra i gruppen *Interahamwe* skulle upptäcka att han hade två ansikten och höll på att rädda folk, så vi vandrade vidare tills hans farmors hus där vi fick skydd ett tag tills det väckte misstanke och vi fick besked om att hemmet skulle inspekteras. Vilket blodbad det skulle kunna bli. Vi flydde, mest med tanke på

de som hjälpt oss, vi ville inte att dansaren och hans släkt skulle förgöras.

Nära vägen reste sig en bergsrygg och dit begav vi oss, och sedan stannade vi, eller snarare fastnade, i bergen. Vi inte kunde komma på någon annan plats där vi kunde överleva. I en månad satt vi här som i en fälla mellan regeringens soldaläger och *Inkotanyi*, de så kallade rebellerna, med skott som smällde av och folk som dräptes runt omkring. Om vi behövde gå på toa fick vi gräva så hål i marken med en pinne och sedan sopa igen spåren efter oss. Vi kunde inte bada eller tvätta oss och torterades av mygg varje natt. Far och jag fick ibland samla allt mod vi hade för att leta mat och vatten i fälten runt omkring.

Ju längre vi gömde oss i bergen desto färre alternativ fanns kvar. Eftersom det inte fanns någon garanti att vi skulle överleva om vi fortsatte bestämde sig far vid någon tidpunkt att vi skulle återvända hem. Det lät helt befängt, ett dödsstraff, men å andra sidan hade vi verkligen ingen annan utväg och vi var uttrötade. De enstaka uppdateringar om läget, i form av förstahandsberättelser och relativt pålitliga rykten, handlade allt mer om folk vi kände och som hade avrättats i sina gömställen. Ett exempel var vår kommunordförande som mördats när han försökt gömma sig i en grupp kvinnor, utklädd till en muslimsk kvinna, men ryktet hade på något sätt nått soldaterna. Far var rädd att det snart var hans tur, eftersom många statstjänstemän valdes ut, en i taget, för att tillintetgöras. Han sade till mig att någon hade berättat för rebellerna var vi fanns och så över en natt tog han beslutet att gå hem. Vi hade inget val och det var ingen diskussion om saken, det enda vi kunde göra var att lita på vår far. På vägen hem pratade vi inte med varandra, dels för att inte höras och dels för att vi var så utmattade av att bära så mycket. Vår resa gick längs små vägar i bergen, Gitebwe, i nästan fyra timmar tills vi kom hem. Det var en skakande prövning men med turen vid vår sida steg vi alla levande in genom vår dörr. Det var juni 1994.